

Trzecia misja szkół wyższych w Polsce w kontekście ich roli w rozwoju regionalnym

AGNIESZKA PIOTROWSKA-PIĄTEK

*Katedra Zarządzania i Marketingu, Wydział Zarządzania i Modelowania Komputerowego,
Politechnika Świętokrzyska*

W artykule przedstawiono rolę szkół wyższych w rozwoju regionu, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji trzeciej misji uczelni. Celem prowadzonych rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie, czy szkoły wyższe w Polsce, formułując i realizując swoje misje i strategie, są zorientowane na wspieranie procesu rozwoju regionalnego. Problem badawczy przeanalizowano zgodnie z zasadą triangulacji metodologicznej, na podstawie przeglądu literatury przedmiotu, wyników badań własnych, analizy treści misji i strategii rozwoju szkół wyższych oraz badania ankietowego przeprowadzonego wśród rektorów. Omówiono w nim również koncepcję trzeciej misji uczelni jako pogląd odzwierciedlający rosnące znaczenie podejmowania przez szkoły wyższe aktywności na rzecz społeczności regionalnych. W świetle analizy treści misji i strategii stwierdzono, że w dokumentach tych problematyka zorientowania regionalnego znajduje pozytywną artykulację. Z wynikami analizy treści korespondują wyniki badania ankietowego, które wskazują, że działania z zakresu trzeciej misji uczelni są wyraźnie wyodrębnione w koncepcjach zarządczych na poziomie misji i strategii rozwoju szkół wyższych.

Słowa kluczowe: koncepcja zrównoważonego rozwoju regionu, misje i strategie rozwoju szkół wyższych, trzecia misja

Wprowadzenie

Szkolnictwo wyższe jest systemem społecznym, stworzonym do spełniania określonych ról wśród innych systemów społecznych (Morawski, 1999, s. 13). W toczącej się obecnie dyskusji dotyczącej roli edukacji wyższej w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego na różnych poziomach delimitacji przestrzennej,

szkoły wyższe¹ są przedstawiane w roli inicjatora zmian, podejmującego wyzwania wynikające nie tylko z globalizacji, lecz także (a może przede wszystkim) z potrzeb rozwoju wspólnot regionalnych. W publicznej debacie nad rolą szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy istotnym głosem był Komunikat Komisji Europejskiej z Brukseli z 2003 r. W sposób wyraźny stanowił, że szkoły wyższe, z uwagi na procesy im właściwe, są unikalnymi podmiotami w procesach kształcenia, badań i ich wykorzystania oraz rozwoju lokalnego i regionalnego (Komisja Europejska, 2003, s. 2–3).

W kontekście zmieniającej się formuły uniwersytetu uczelnie przestały być tylko wspólnotą uczonych, a ich odpowiedzialność wobec społeczeństwa wzrosła. Główną rolą szkół wyższych stało się uczestnictwo w trwałym rozwoju społeczeństw. W świecie podlegającym głębokim przeobrażeniom uczelnie powinny działać w sposób odpowiedzialny i wrażliwy. Ich zadaniem jest przewidywanie, uprzedzanie i kształtowanie zmian we wszystkich sferach życia społecznego, a także zaspokajanie potrzeb społecznych (Jóźwiak, 1999, s. 18).

Podejmując w artykule problematykę znaczenia szkół wyższych w rozwoju regionu, dąży się do odpowiedzi na pytanie, czy szkoły wyższe w Polsce, formułując i realizując swoje misje i strategie rozwoju, są zorientowane na wspieranie procesu rozwoju regionalnego. Na tle rozważań dotyczących ról szkół wyższych w rozwoju regionu oraz koncepcji tzw. trzeciej misji uczelni jako poglądu odzwierciedlającego rosnące znaczenie podejmowania różnorodnych aktywności przez szkoły wyższe na rzecz społeczności regionalnych, autorka prezentuje wyniki dwóch badań własnych.

Rola szkół wyższych w rozwoju regionu

Regiony jako główne składniki geograficznej organizacji sfery społecznej różnicują przestrzennie rzeczywistość społeczną, dlatego są traktowane jako terytorialne systemy społeczne, obejmujące trzy podsystemy funkcjonalne: ekonomiczny, kulturowy i społeczny (Chojnicki, 1996). Rozwój regionów wyraża się w trwałym wzroście ich potencjału gospodarczego, a więc jednocześnie poziomu życia mieszkańców. T. Kudłacz (1999, s. 15) definiuje te procesy poprzez pryzmat zmian w następujących komponentach: potencjał gospodarczy, struktura gospodarcza, środowisko przyrodnicze, zagospodarowanie infrastrukturalne, ład przestrzenny, zagospodarowanie przestrzenne, poziom życia mieszkańców. W analizach poziomu rozwoju regionów dużą uwagę przywiązuje się do wskaźników

¹ W artykule sformułowania „uczelnia” i „szkoła wyższa” są używane zamiennie.

ilustrujących sytuację szkolnictwa wyższego (Kwiatkowski, Roszkowska, 2008). Do oceny związku między rozwojem regionalnym a potencjałem edukacyjnym danego regionu wykorzystuje się miary agregatowe zawierające m.in.: liczbę studentów/absolwentów/uczelnia w regionie, udział wartości dodanej brutto wytworzonej w wartości usług rynkowych regionu oraz liczbę nauczycieli akademickich na 1 studenta.

Holistyczne i harmonijne postrzeganie rozwoju regionu w perspektywie długookresowej stanowi o istocie koncepcji zrównoważonego rozwoju, uznanej – jak pisze E. Mazur-Wierzbicka (2012, s. 78) – za paradygmat współczesnej gospodarki europejskiej. K. Dubel (1998), opierając się na koncepcji J. Sachsa, wskazuje, że rozwój zrównoważony to rozwój gospodarczy pożądaný społecznie, uzasadniony ekonomicznie i dopuszczalny ekologicznie. Początkowo koncepcję tę odnoszono do problemów ekologicznych. Stopniowo rozszerzano obszar zjawisk, które dzięki implementacji wspomnianej koncepcji mogły być zredukowane i mocno ograniczone, np. wykluczenie społeczne, nierówności dochodowe. Obecnie rozwój zrównoważony interpretuje się jako rozwój społeczno-gospodarczy, zrównoważony ze środowiskiem przyrodniczym i realizujący społeczne oczekiwania i aspiracje (Kiełczewski, 2006, s. 38). Koncepcja ta zakłada bezpośrednią relację między łańcem ekonomicznym, łańcem społecznym i łańcem ekologicznym (Roszkowska, Misiewicz, Karwowska, 2014, s. 169) oraz brak sprzeczności pomiędzy interesami podmiotów je reprezentujących (Sztumski, 2006, s. 74–75).

Z analizy literatury przedmiotu wynika, że rola szkół wyższych w rozwoju regionu jest rozpatrywana przede wszystkim w aspekcie kreowania tzw. miękkich czynników rozwoju regionalnego. Pracodawcy, a także szeroko pojęte państwo (np. administracja rządowa, samorządowa, służby publiczne) są głównymi odbiorcami finalnego efektu pracy uczelni, jakim jest absolwent. J. Dietl (2003, s. 15) wyróżnia aktywne i pasywne oddziaływanie uczelni na rynek regionalny. Aktywną rolę autor ten ujmuje w kategoriach dynamizacji procesów rozwoju regionalnego poprzez tworzenie różnych instytucji oraz podnoszenie umiejętności regionalnej społeczności, jej aspiracji edukacyjnych oraz skłonności do innowacji. Pasywny wpływ natomiast znajduje wyraz w bezpośrednim (na różnych stanowiskach w uczelni) bądź pośrednim (jako następstwo wzrostu popytu na dobra i usługi społeczności regionalnej) wzroście zatrudnienia w regionie (Dietl, 2003).

W obecnych warunkach gospodarowania, które często określa się jako ekonomia typu *based-knowledge*, istotną rolę szkół wyższych jest przyczynianie się do rozwoju regionu, w którym funkcjonują, poprzez działalność badawczą i ekspercką, transfer technologii oraz włączanie się w sieci współpracy regionalnej. Działalność badawczo-rozwojowa to działalność twórcza obejmująca badania naukowe lub prace rozwojowe, podejmowana w systematyczny sposób w celu

zwiększenia zasobów wiedzy oraz wykorzystania ich do nowych zastosowań (Ustawa o zasadach finansowania nauki, 2010, art. 2, ust. 6). Definicja ta, wskazując jako cel badań naukowych i rozwojowych **zwiększanie zasobów wiedzy i wykorzystanie ich do nowych zastosowań**, sytuuje szkoły wyższe jako kluczowe ogniwo w procesie postępu cywilizacyjnego współczesnych społeczeństw. Warto dodać, że podejście to nawiązuje do zaproponowanego w 1994 r. przez M. Gibbonsa i jego współpracowników (1994) nowego trybu tworzenia wiedzy – tzw. *mode 2*, w którym wiedzę współtworzy się przy aktywnym udziale otoczenia uczelni. W świetle obecnych rozwiązań formalnoprawnych szkoły wyższe, w celu lepszego wykorzystania potencjału intelektualnego i technicznego oraz transferu wyników prac naukowych do gospodarki, mogą tworzyć centra transferu technologii, akademickie inkubatory przedsiębiorczości oraz spółki celowe. W ostatnich latach zwiększyła się aktywność tych jednostek w odniesieniu do większości realizowanych przez nie zadań związanych ze wsparciem procesu transferu wiedzy, komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych.

Powszechnie się przyjmuje, że na uczelniach spoczywa obowiązek edukacyjny w szerokim tego słowa znaczeniu – nie tylko wyposażenie absolwenta w wiedzę, lecz także kreowanie właściwych postaw moralnych, przyzwyczajzeń kulturowych, stylów zachowań, tworzenia systemu wartości. Jest to – tradycyjnie, od wieków tak postrzegana – społeczna funkcja uczelni (Hope, 2001). Uczelnie są przestrzenią, gdzie kształtuje się postawy właściwe nie tylko rolom typowo zawodowym czy społecznym, lecz także postawy stymulowania osobistego rozwoju i samorealizacji. M. Chutorański (2013, s. 67,75), wykorzystując koncepcję *gouvernementalité* Foucaulta, stawia tezę, że jednym z naczelných zadań szkoły wyższej i jednocześnie kryterium odmienności w stosunku do innych „urządzeń” jest możliwość wzbudzenia w obiekcie działań (studencie) pragnienia rozwoju. Edukacja uniwersytecka jest treningiem w braniu odpowiedzialności za własny rozwój i rozwój organizacji, w której student zostanie zatrudniony.

Nie należy również zapominać, że szkoła wyższa, w rozumieniu rzeczowym, jest określonym rodzajem organizacji – dysponentem oraz zarządcą zasobów rzeczowych i finansowych, poprzez gospodarowanie którymi przyczynia się do rozwoju przestrzeni, w której funkcjonuje.

Koncepcja trzeciej misji szkół wyższych

Znaczenie współpracy uczelni z otoczeniem, zwłaszcza regionalnym, odzwierciedla koncepcja tzw. trzeciej misji uczelni (oprócz kształcenia oraz prowadzenia badań naukowych uważanych za pierwszą i drugą misję). Należy podkreślić, że

w momencie powstania szkół wyższych trzecia misja nie była rdzeniem misji akademickiej tak jak dwa podstawowe strumienie aktywności – kształcenie i prowadzenie badań. A. Koj (2013, s. 58), rozważając ewolucję idei uniwersytetu i jego misji, podkreśla, że we współczesnym świecie podwójna misja uniwersytetu ewidentnie nie wystarcza, gdyż coraz większą rolę odgrywa interakcja uczelni z regionem oraz uczestnictwo w rozwiązywaniu aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Obecnie uważa się, że koncepcja ta jest wyróżniająca się i ważna sama w sobie, zasługuje na szczególne warunki i środki zapewniające jej sprawną realizację (Molas-Gallart i in., 2002, s. 4).

Analiza krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu wskazuje, że poszczególni autorzy terminem „**trzecia misja uczelni**” określają podejmowane przez szkoły wyższe aktywności pochodne kształceniu i badaniom naukowym, dedykowane społecznościom lokalnym, regionalnym lub ogółowi społeczeństwa. W celu zobrazowania tej konstatacji poniżej zaprezentowano wybrane przykłady zaczerpnięte z literatury przedmiotu.

Rada Unii Europejskiej w *Konkluzjach w sprawie modernizacji szkolnictwa wyższego* (2011), trzecią misję uczelni (trzeci rodzaj działalności) określiła jako dzielenie się wiedzą i innowacyjność, zaangażowanie w życie społeczności lokalnej, uczenie się przez całe życie oraz oddziaływanie na rozwój lokalny i regionalny. Według M. Sàncheza-Barriouleno (2014, s. 3) trzecia misja to powstawanie, wykorzystywanie, zastosowanie, eksploatacja wiedzy i innych zdolności uniwersytetu poza środowiskiem akademickim. E. Chmielecka (1996, s. 178), zwracając uwagę na wzajemne zależności szkół wyższych i społeczeństw, w jakich one funkcjonują, pisze: uczelnie muszą być wrażliwe na potrzeby społeczeństwa, również te związane ze wzrostem zamożności. Na uczelniach ciąży obowiązek względem własnych społeczeństw, których nieodłączną część stanowią i od których uzyskują tak bieżące, jak i długofalowe korzyści. Stosownie do tego muszą odgrywać istotną rolę w rozpoznawaniu społecznych i ekonomicznych potrzeb oraz być pomocne w możliwie szybkim ich zaspokajaniu.

Konkludując przytoczone ujęcia definicyjne oraz badania własne (Piotrowska-Piątek, 2015), autorka pojęciem „**trzecia misja**” określa wszystkie aktywności szkół wyższych dedykowane społecznościom lokalnym i regionalnym w obszarach kształcenia, prowadzenia i udostępniania rezultatów badań naukowych oraz wynikające z posiadania przez uczelnie określonych zasobów finansowych i rzeczowych. Taką perspektywę terminologiczną przyjęła w trakcie prezentowanych w artykule badań ankietowych.

Zorientowanie regionalne szkół wyższych w świetle analizy ich misji i strategii rozwoju

Odpowiedź na problem sformułowany we wstępie artykułu – czy szkoły wyższe w Polsce, formułując i realizując swoje misje i strategie rozwoju, są zorientowane na wspieranie procesu rozwoju regionalnego – autorka stara się udzielić poprzez odwołanie się do wyników dwóch badań własnych. Pierwsze badanie opierało się na jakościowo-ilościowej analizie dokumentów strategicznych uczelni: misji i strategii rozwoju.

Misja jest wyrażeniem tego, co dla uczelni ważne – odwołaniem do założeń i wartości, które uznaje za fundamentalne w swojej działalności. Misje i strategie rozwoju szkół wyższych zbadano przy wykorzystaniu jednej z metod badań społecznych – analizy treści. Jest to technika badawcza, która w sposób zobiektywizowany i systematyczny ustala i opisuje cechy językowe tekstów, aby na tej podstawie wnioskować o niejęzykowych własnościach ludzi i agregatów społecznych (np. organizacji). Obiektywność analizy, rozumiana jako intersubiektywna ważność jej wyników, zapewnia systematyczność, a więc podporządkowane ustalonym i standaryzowanym regułom postępowanie badawcze. Standaryzację analizy treści zapewnia analiza ilościowa, ale na etapie badań eksploracyjnych i opisowych jest również przydatna analiza jakościowa (Mayntz, Hubner, 1985, s. 193).

Badanie przeprowadzono w okresie od lipca 2013 r. do lutego 2014 r.² Objęto nim wszystkie szkoły wyższe funkcjonujące pod nadzorem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSzW). Operat do badań stanowił wykaz uczelni publicznych i niepublicznych o statusie „uczelnia działająca”, który ustalono na podstawie *Rejestru uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych* dostępnego w systemie POL-on, *Wykazu publicznych uczelni akademickich* oraz *Wykazu państwowych wyższych szkół zawodowych* ($N = 386$, w tym 59 publicznych uczelni akademickich, 36 państwowych wyższych szkół zawodowych oraz 291 uczelni niepublicznych). Jednostkę analizy stanowiły dokumenty dostępne na stronach internetowych uczelni. Na pierwszym etapie prac przeanalizowano strony internetowe uczelni w celu ustalenia odsetka uczelni upubliczniających swoje misje i strategie. W efekcie, właściwej analizie poddano treści dokumentów strategicznych 214 uczelni (w tym: 48 publicznych uczelni akademickich, 23 państwowych wyższych szkół zawodowych oraz 143 uczelni niepublicznych).

² Badanie miało szerszy zakres w stosunku do treści prezentowanych w niniejszym artykule.

W trakcie prac analitycznych, przyjmując eksplicytnie znaczenie jednostek językowych, kodowanie przekazów miało na celu:

- stwierdzenie w analizowanych dokumentach obecności „komponentu” deklarowanego działania na rzecz rozwoju danego regionu lub jego części (treści regionalnych),
- określenie stopnia nasycenia dokumentów „komponentem” regionalnym poprzez ustalenie częstotliwości używania słów i zwrotów odnoszących się do rozwoju regionalnego³,
- ustalenie kierunków deklarowanych działań na rzecz rozwoju regionalnego w ujęciu łądów sformułowanych na gruncie koncepcji zrównoważonego rozwoju regionu.

Celem pierwszego etapu badawczego było ustalenie obecności treści regionalnych w badanych dokumentach. Przy stwierdzaniu obecności komponentu działań na rzecz rozwoju regionu oraz kwalifikacji do dalszego postępowania badawczego, wzięto pod uwagę występowanie w analizowanych dokumentach: określeń przestrzennych w znaczeniu eksplicytnym, takich jak: region, województwo, miasto, regionalny, lokalny, a także nazw konkretnych regionów Polski (ziem) czy miast lub/oraz sformułowań: władza samorządowa, otoczenie bliższe (z uwagi na domniemanie lokalności). W grupie uczelni publicznych obecność komponentu działań na rzecz rozwoju danego regionu stwierdzono w 87,5% obserwacji. W przypadku państwowych wyższych szkół zawodowych odsetek ten był największy i stanowił 95,7%. W odniesieniu do uczelni niepublicznych odsetek ten wynosił 56,6%. Stwierdzono, że w badanych dokumentach typ szkoły koreluje z obecnością komponentu działań na rzecz regionu ($R_c = 0,4, p < 0,001$).

Na kolejnym etapie dostępne dokumenty ($N = 145$) badano pod kątem nasycenia treściami regionalnymi za pomocą częstości występowania określonych jednostek językowych w stosunku do sumarycznej liczby jednostek językowych składających się na dany dokument. Na skali procentowej rozważane nasycenie waha się od 0,23% do 30,77%, przy średniej wynoszącej 7,4%, medianie 5,2% i dominancie 5,9% (z pominięciem szkół, których strategię nie zawierają takich treści, $N = 69$, tzw. brak zaangażowania). Przyjęto następujące warianty badanej cechy: bardzo duży stopień zaangażowania, duży stopień zaangażowania, umiarkowany stopień zaangażowania, niewielki stopień zaangażowania, brak zaangażowania. W rozkładzie ogółem, licząc od kwartyli procentowego nasycenia dokumentów treściami regionalnymi, stwierdzono, że:

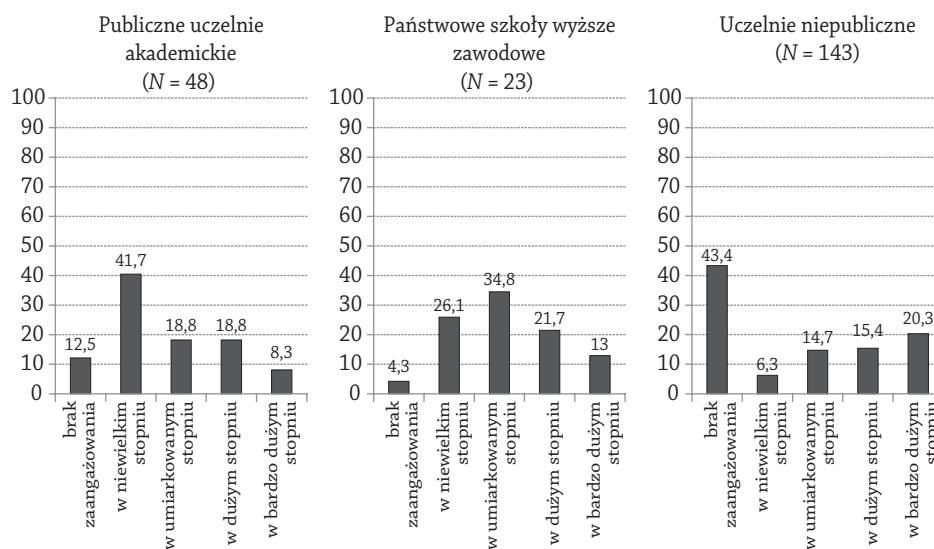
---

³ W znormalizowanych jednostkach analizy wyodrębniono wersy (pojedyncze linijki tekstu) zawierające słowa i zwroty odnoszące się do rozwoju regionalnego, a następnie określono w każdej jednostce częstotliwość ich występowania w stosunku do ogólnej liczby wersów.

- 69 szkół wyższych charakteryzuje „brak zaangażowania” (32,2%);
- nasycenie treści poniżej kwartyła 1 udziału procentowego treści w dokumentach ogółem (3,03%, tzw. niewielki stopień zaangażowania) odnosi się do 35 szkół (16,4%);
- nasycenie treści do mediany udziału procentowego treści w dokumentach ogółem (5,19%, tzw. umiarkowany stopień zaangażowania) odnosi się do 38 szkół (17,8%);
- nasycenie treści do kwartyła 3 udziału procentowego treści w dokumentach ogółem (10,44%, tzw. duży stopień zaangażowania) odnosi się do 36 szkół (16,8%);
- nasycenie treści powyżej kwartyła 3 udziału procentowego treści w dokumentach ogółem (10,44%, tzw. bardzo duży stopień zaangażowania) odnosi się do 36 szkół (16,8%).

Wyniki analizy w podziale na typy szkół przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Rozkłady nasycenia dokumentów strategicznych uczelni treściami regionalnymi w podziale na typ szkoły (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Kolejny etap prac odnosił się do ustalenia kierunku deklarowanych działań na rzecz rozwoju regionalnego. Schemat kategorii analitycznych oparto na koncepcji zrównoważonego rozwoju regionalnego. Wyróżniono zatem kategorie odpowiadające poszczególnym ładom: rozwój gospodarczy, rozwój społeczny oraz rozwój przyrodniczo-kulturowy. Przy kwalifikacji sformułowań odnoszących się do poszczególnych kategorii brano pod uwagę następujące jednostki językowe:

- dla kategorii „rozwój gospodarczy”: gospodarka, biznes, konkurencyjność, rynek, ekonomia, przedsiębiorstwo, przedsiębiorczość, promocja, innowacyjność, pracodawca/y, inwestycje, ekonomiczny, gospodarczy, biznesowy, konkurencyjny, przedsiębiorczy, innowacyjny, rynkowy;
- dla kategorii „rozwój społeczny”: społeczeństwo, jakość życia, wspólnota, cywilizacja, dobrobyt, system, rozwój społeczny, cywilizacyjny, humanistyczny;
- dla kategorii „rozwój kulturowo-przyrodniczy”: kultura, przyroda, środowisko naturalne, dziedzictwo, historia, przyrodniczy, kulturowy, historyczny.

Przykłady sformułowań zawartych w analizowanych dokumentach odnoszących się do poszczególnych kierunków deklarowanych działań na rzecz rozwoju regionu przedstawiono w tabeli 1.

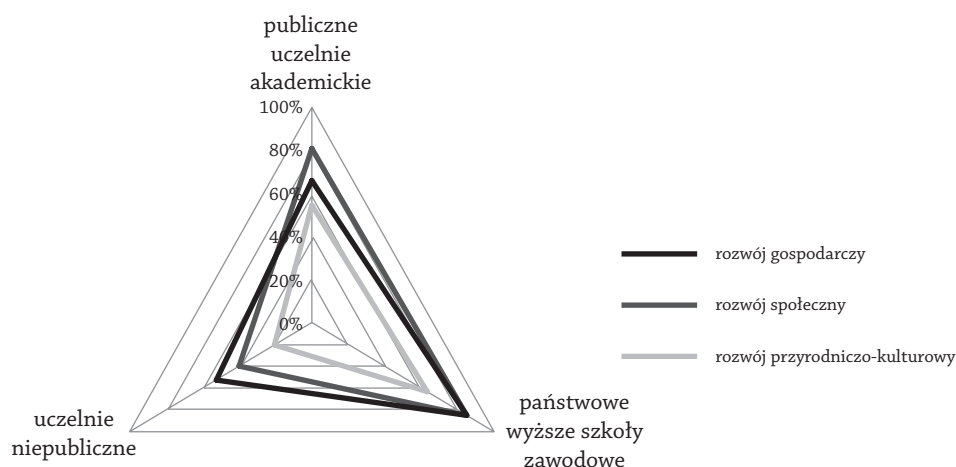
Tabela 1. Przykłady sformułowań w dokumentach strategicznych uczelni dotyczących deklarowanych działań na rzecz rozwoju regionu w wyodrębnionych kategoriach analitycznych

Kategoria analityczna	Przykłady sformułowań
Rozwój gospodarczy	„...zacieśnianie współpracy z podmiotami gospodarczymi w regionie...”; „...będziemy umacniać uczelnię w roli ośrodka silnie wspierającego środowiska gospodarcze w tworzeniu ich własnych strategii innowacji i transferze technologii...”; „...sprawny system edukacyjny dostosowany do potrzeb gospodarki regionu...”; „...działanie na rzecz awansu gospodarczego i cywilizacyjnego regionu z uwzględnieniem poszanowania zasady zrównoważonego rozwoju”; „...kształcenie kadr w obszarach nauk istotnych dla rozwoju gospodarki regionu...”
Rozwój społeczny	„...kształtowanie postaw stymulujących aktywny udział w życiu społecznym...”; „...rozwój kapitału ludzkiego w regionie...”; „...łączy nas wspólna troska o rozwój cywilizacyjny Ziemi...”; „...uczelnia bierze aktywny udział w rozwoju regionu, wskazując kierunki działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych...”; „...angażujemy się w sprawy ważne dla społeczeństwa naszego regionu...”; „...uczelnia realizuje swoją misję ze świadomością rangi historycznej i społecznej regionu...”; „...zwiększenie udziału uczelni w przedsięwzięciach służących zrównoważonemu rozwojowi regionu i poprawie jakości życia mieszkańców...”; „...kształtowanie postaw stymulujących aktywny udział w życiu społecznym...”
Rozwój kulturowo-przyrodniczy	„...aktywność uczelni skoncentrowana będzie wokół przedsięwzięć wpływających na rozwój kultury oraz ochronę środowiska naturalnego...”; „...w ramach prowadzonych badań będziemy wspierać unikatową przyrodę i różnicowanie kulturowe regionu...”; „...uczelnia w swej działalności nawiązuje do dziedzictwa wielokulturowego miasta...”; „...przyczynianie się do zrównoważonego rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez aktywność uczelni w zakresie edukacji na rzecz środowiska naturalnego”; „...uczelnia jest ośrodkiem kulturalnym skupiającym środowiska lokalne i służącym mu...”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badanych dokumentów.

Obecność przyjętych kategorii analitycznych w badanych dokumentach przedstawiono na rysunku 2. Uczelnie zdecydowanie częściej w swoich misjach i strategiach deklarowały działania na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego niż rozwoju przyrodniczo-kulturowego. Deklaracje działań na rzecz rozwoju regionu w ujęciu wszystkich ładów były najczęściej obserwowane w grupie państwowych wyższych szkół zawodowych. Na drugim biegunie znajdują się uczelnie niepubliczne, w odniesieniu do których odsetki obecności deklaracji działań na rzecz poszczególnych ładów są stosunkowo najniższe.

Rysunek 2. Obecność deklaracji działań na rzecz rozwoju regionu w dokumentach strategicznych uczelni wg kierunku deklarowanych działań w podziale na typy uczelni (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Odnosząc się wprost do zdefiniowanego problemu badawczego, sformułowano również pytanie, w jakim stopniu występowanie określonych sformułowań językowych w badanych dokumentach wskazuje na przyjęcie koncepcji zarządzania uczelnią zorientowaną na współdziałanie na rzecz zrównoważonego rozwoju regionalnego. W celu odpowiedzi na to pytanie wykorzystano wybrane statystyczne podejścia korelacyjne. Ustalono, że deklarowanie treści o działaniach na rzecz rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowo-przyrodniczego jest skorelowane wzajemnie istotnie ($R_C = 0,7$, $p < 0,001$) we wszystkich trzech parach i są to korelacje pozytywne. Zaobserwowano również, że odwołanie się do wszystkich przyjętych kierunków deklarowanych działań dotyczy co piątej uczelni.

Znaczenie trzeciej misji w misjach i strategiach rozwoju w świetle opinii rektorów szkół wyższych

Dla uzyskania szerszego obrazu badanego zjawiska, zgodnie z zasadą triangulacji metodologicznej, przeprowadzono również badanie pierwotne metodą indywidualnej ankiety pocztowej skierowanej do rektorów szkół wyższych⁴. Identycznie jak w przypadku badania misji i strategii objęto nim wszystkie szkoły wyższe funkcjonujące pod nadzorem MNiSzW. Badanie zrealizowano w 2015 r. Z uwagi na to, że w grupie uczelni niepublicznych odnotowano zmniejszenie liczby szkół, w konsekwencji z zaproszeniem do udziału w badaniu zwrócono się do rektorów 377 szkół. Dla osiągnięcia optymalnej kompletności badania w trakcie procesu zbierania materiału badawczego prowadzono również monit telefoniczny oraz przy wykorzystaniu poczty elektronicznej. Ostateczny zwrot ankiet w odniesieniu do poszczególnych typów szkół przedstawiał się następująco:

- w grupie publicznych uczelni akademickich uzyskano 31 poprawnie wypełnionych ankiet, co stanowiło 52,5% zbiorowości w tej grupie szkół,
- w grupie państwowych wyższych szkół zawodowych uzyskano 18 poprawnie wypełnionych ankiet, co stanowiło 50% zbiorowości w tej grupie szkół,
- w grupie uczelni niepublicznych uzyskano 51 poprawnie wypełnionych ankiet, co stanowiło 18,1% zbiorowości w tej grupie szkół.

W efekcie nie było to badanie pełne (pomimo pierwotnego zamiaru). Z uwagi jednak na to, że co druga publiczna uczelnia akademicka, co druga państwowa wyższa szkoła zawodowa oraz prawie co piąta uczelnia niepubliczna wzięły udział w badaniu, należy założyć, że stanowią one dobrą reprezentację zbiorowości. Nie ma bowiem metody na ustalenie, *post factum*, losowości próby. Podobnie sam przedmiot badań jest na tyle mało rozpoznany, że nie ma w zasadzie możliwości bezpośredniego odnoszenia wyników własnych do badań innych autorów.

Celem badania było ustalenie znaczenia, jakie zarządzający szkołami wyższymi przypisują działaniom z zakresu trzeciej misji. Poproszono rektorów, aby biorąc pod uwagę realizowaną przez uczelnię misję i strategię, podzielili 10 pkt pomiędzy trzy obszary: kształcenie, prowadzenie badań naukowych oraz trzecią misję⁵ (przy założeniu, że im więcej przyznanych punktów, tym większa waga danego obszaru w realizowanej misji i strategii uczelni)⁶. Wyniki wskazują, że

⁴ Badanie miało szerszy charakter w stosunku do kwestii prezentowanych w niniejszym artykule.

⁵ Definicję trzeciej misji zaprezentowano respondentom w *Instrukcji wypełniania kwestionariusza ankiety*.

⁶ Konstrukcję tego pytania oparto na skali sumowania ocen.

w opinii osób zarządzających szkołami wyższymi, działania z zakresu trzeciej misji są wyraźnie wyodrębnione w misjach i strategiach uczelni w stosunku do podstawowych, tradycyjnych misji akademickich – kształcenia i prowadzenia badań naukowych, choć w porównaniu do nich ocena jej znaczenia jest niższa. Podstawowe statystyki opisowe przedstawiono tabeli 2.

Tabela 2. Ocena znaczenia obszarów działania uczelni w realizowanych misjach i strategiach w opinii rektorów szkół wyższych (w pkt)

Obszary	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obszar kształcenia				min	$M = 5,25$ $Me = 5,00$ $Mo = 5,00$						max
Obszar prac badawczo-rozwojowych	min		$M = 2,69$ $Me = 3,00$ $Mo = 3,00$				max				
Trzecia misja uczelni	min	$M = 2,22$ $Me = 2,00$ $Mo = 2,00$						max			

Uwaga: M – średnia, Me – mediana, Mo – dominanta.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Warto również dodać, że stosunkowo największe znaczenie działaniom z zakresu trzeciej misji przypisują rektorzy państwowych wyższych szkół zawodowych (średnio 2,44 pkt na 10 pkt możliwych), co koresponduje z przedstawionymi wcześniej wynikami analizy treści. Oceny w tej grupie szkół charakteryzuje najmniejszy rozstęp, co wskazuje na względną jednorodność postaw rektorów w badanym zakresie.

Podsumowanie

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że w ciągu ostatnich lat różne formy aktywności szkół wyższych w zakresie trzeciej misji znalazły ważne miejsce w politykach publicznych w obszarze systemu szkolnictwa wyższego na szczeblu zarówno krajowym, jak i Unii Europejskiej (Kwiek, 2012, s. 34). Komisja Europejska (2011) w komunikacie pt. *Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe's higher education systems* wskazuje na konieczność reform systemu edukacji wyższej w celu maksymalizacji ich udziału w zrównoważonym, inteligentnym oraz inkluzywnym wzroście.

Podjęmowanie rozważań i prac badawczych dotyczących postaw szkół wyższych i możliwości włączania się przez nie w działania na rzecz rozwoju regionalnego należy uznać za ważne i potrzebne. Zaprezentowane w artykule wyniki badań wskazują, że na poziomie deklaracyjnym problematyka zorientowania regionalnego szkół wyższych w Polsce znajduje pozytywną artykulację. W komunikowanych otoczeniu misjach i strategiach rozwoju uczelnie prezentują się jako aktywne podmioty współdziałające z innymi interesariuszami regionalnymi na rzecz rozwoju regionu, w jakim funkcjonują. Z wynikami analizy treści misji i strategii rozwoju korespondują wyniki badania ankietowego, które wskazują, że działania z zakresu trzeciej misji są wyraźnie wyodrębnione w koncepcjach zarządczych na poziomie misji i strategii rozwoju szkół wyższych.

Bibliografia

- Chmielecka, E. (1996). Państwo a szkoły wyższe. W: J. Beksiak (red.), *Badania nad edukacją ekonomiczną dla gospodarki rynkowej w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Adam Translations, 167–182.
- Chojnicki, Z. (1996). Region w ujęciu geograficzno-systemowym. W: T. Czyż (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 7–43.
- Chutorański, M. (2013). Urządzenie uniwersytetu. W: M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Fabryki dyplomów czy universitas?* Kraków: Impuls, 57–78.
- Dietl, J. (2003). Uczelnie niepaństwowa jako czynnik awansu ekonomicznego, społecznego i kulturowego regionu. W: B. Minkiewicz (red.), *Uczelnie i ich otoczenie. Możliwości i formy współdziałania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, 71–95.
- Dubel, K. (1998). *Uwarunkowania przyrodnicze w planowaniu przestrzennym*. Białystok: Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scot, P., Trow, M. (1994). *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Hope, E. (2001). Czy uczelnia musi dbać o swój wizerunek? *Forum Akademickie*, 10. http://forumakad.pl/archiwum/2001/10/artykuly/13-za-czy-uczelnia_musi_dbac_o_swoj_wizerunek.htm
- Józwiak, J. (1999). Tradycyjne koncepcje instytucji akademickiej. W: J. Woźnicki (red.), *Model zarządzania publiczną instytucją akademicką*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Spraw Publicznych, 15–21.

- Kiełczewski, D. (2006). Jakość życia jako kategoria rozwoju zrównoważonego. W: A. Bocian (red.), *Rozwój regionalny a rozwój społeczny*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 38–46.
- Koj, A. (2013). Ewolucja idei uniwersytetu i jego misji. W: J. Woźnicki (red.), *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Społeczeństwa Wiedzy i Fundacji Rektorów Polskich, 58–60.
- Komisja Europejska (2011). *Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe`s higher education systems*. Bruksela.
- Komisja Europejska (2003). *The role of the universities in the Europe of knowledge*. Bruksela.
- Kudłacz, T. (1999). *Programowanie rozwoju regionalnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kwiatkowski, E., Roszkowska, S. (2008). Rozwój i zróżnicowanie regionalne szkolnictwa wyższego w Polsce. *Gospodarka Narodowa*, 4, 1–20.
- Kwiek, M. (2012). The Growing Complexity of the Academic Enterprise in Europe: A Panoramic View. W: M. Kwiek, A. Kurkiewicz (red.), *The Modernisation of European Universities. Cross-National Academic Perspectives*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 27–60.
- Mayntz, R., Hubner, K. (1985). *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. Warszawa: PWN.
- Mazur-Wierzbicka, E. (2012). Koncepcja zrównoważonego rozwoju w praktyce społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej. *Ekonomia*, 4(21), 76–87.
- Molas-Gallart, J., Salter, A., Patel, P., Scott, A., Duran, X. (2002). *Measuring Third Stream Activities. Final Report to the Russell Group of Universities*. Brighton: University of Sussex, SPRU.
- Morawski, R. (1999). *Efektywność funkcjonowania zachodnioeuropejskich instytucji akademickich*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Spraw Publicznych.
- Nowak, S. (2008). *Metodologia badań społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Piotrowska-Piątek, A. (2015). Aktywność szkół wyższych na rzecz społeczności lokalnych – dyskusja wokół pojęcia trzeciej misji. *Optimum. Studia Ekonomiczne*, 6, 99–109.
- Rada Unii Europejskiej (2011). *Konkluzje Rady Unii Europejskiej w sprawie modernizacji szkolnictwa wyższego*. Dz.Urz. Unii Europejskiej 2011/C 372/09.
- Roszkowska, E., Misiewicz, E., Karwowska, R. (2014). Analiza poziomu zrównoważonego rozwoju województw Polski w 2010 roku. *Ekonomia i Środowisko*, 2(49), 168–190.
- Sánchez-Barrioluengo, M. (2014). Articulating the „three missions” in Spanish universities. *Research Policy*, 43, 1760–1773.
- Sztumski, W. (2006). Idea zrównoważonego rozwoju a możliwość jej urzeczywistnienia. *Problemy Ekorozwoju*, 2, 73–77.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki, Dz.U. Nr 96, poz. 615 z późn. zm.

Summary

Third Mission of Higher Education Institutions (HEIs) in Poland in the Context of Their Role in Regional Development

The article concerns the role of HEIs in regional development, with particular emphasis on the concept of the third mission. The aim of the article is to answer the question whether HEIs, while formulating and carrying out their missions and strategies, are oriented to support the process of regional development. The research problem was analyzed in accordance with the principle of methodological triangulation, based on literature review and the results of the author's own study: the content analysis of the missions and strategies of HEIs, and a survey conducted among rectors of HEIs. The article discusses the concept of the third mission of HEIs as the view reflecting the growing importance of their activities for the benefit of regional communities. The analysis of HEIs' missions and strategies shows that regional orientation in these documents is articulated in a positive way. The results of the content analysis correspond to the survey results, which show that the activities in the field of third mission are distinctive in the management concepts at the level of HEIs' missions and development strategies.

Keywords: concept of sustainable regional development, mission and strategies of HEIs, third mission

Dr Agnieszka Piotrowska-Piątek

Doktor nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu, od 2013 r. dyrektor Urzędu Statystycznego w Kielcach, od 2016 r. adiunkt na Wydziale Zarządzania i Modelowania Komputerowego Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach, w latach 2008–2013 dziekan Wydziału Ekonomii w Wyższej Szkole Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach. W pracy naukowej podejmuje problematykę zarządzania szkołami wyższymi, roli szkół wyższych w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu, zarządzania publicznego oraz edukacji ekonomicznej. Autorka ponad 70 publikacji krajowych i zagranicznych z tego zakresu.